

דור ושבו

בס"ד

פרשת וירא, תשע"ח, מספר 1243

"עון סדם" לעומת "ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט"

יהודה זולדן

לגיטימציה בשום צורה שהיא, למעשה שהוא שלילי במהותו:

על אודות הנשים הקדשות שהיה איסורן רופף ביד שופטי ישראל אשר בדורנו... כי אמרו כיוון שמצילות את הרווקים או הסכלים מחטא איסור אשת איש...

הסברתי להם שהחטא הגדול אשר יעבור עליו איש מבית ישראל בסתר ושלא לדעת הרבים (=שלא בהסכמת החברה), חטאת יחיד הוא... וכל ישראל נקיים. אמנם החטא הקטן שיסכימו עליו דעת רבים, והדת ניתנה בבתי דיניהם שלא למחות בו, הנה הוא זימה ועוון פלילי וחטאת כל הקהל כולו, ולא ניתן למחילה... והוא היה עוון סדם, שהם ובתי דינים שלהם הסכימו שלא להחזיק יד עני ואביון.

מתן לגיטימציה בצורה ישירה או אף עקיפה לנורמות ציבוריות וחברתיות שליליות, כמוה כשותפות בעבירה. לא רק זאת; אי מחאה כנגד עוולות ושחיתויות שקנו להן שביטה והסכמה, כאילו כך היא הדרך הנכונה והראויה, יש להחשיבה כשותפות מלאה בעבירה עצמה. חברה, קהילה וכל קבוצת אנשים, שיש להם מכנה משותף, אינם יכולים לפעול במודע ובהסכמה בדרך שלילית, בניגוד למוסר ולמצווה בתורה.

הפיכת סדם, מחיקתה ושלילת זכות קיומה, מזכירה את צו התורה על עיר הנידחת. גם שם עוצמת העונש כעוצמת החטא, שכן, עיר שלמה נוהגת בעבירה. דברים דומים כתב הרא"ה קוק (שו"ת אורח משפט, אורח חיים סי' לה) בהתייחסו להתנהלות של קהילה שאינה נוהגת על פי ההלכה:

ומה שמחמיר את הענין של האיסור הוא, מה שנעשה בתור פעולה של קהל ועדה וישראל, שכבר כתב על זה הרמב"ם במורה נבוכים (חלק ג פרק מא), שבכל איסור ובכל עברת מצוה שנעשה ביד רמה ע"י עדה מישראל יש

ההיכרות הראשונה בתורה עם סדם ועמורה היא סמוך לחורבנה העתידי: "וישא לוט את עיניו וירא את כל פכר הידן כי כלה משקה, לפני שחת ה' את סדם ואת עמרה" (בר' יג:י). רק אחר כך מוסבר למה: "ואנשי סדם רעים וחסאים לה' מאד" (שם יג). ובכל זאת, גם אם אנשי סדם הם אנשים רעים מאד, מדוע עונשם חמור כל כך: "ויהפך את הערים... ואת כל ישיבי הערים, וצמח האדמה" (בר' יט:כד-כה) - הערים, יושביהם, ואף הצמחייה, הטבע?

חטא סדם – חטא ציבורי

הנה זה היה עון סדם אחותך, ... ויד עני ואביון לא החזיקה. ותגבהנה ותעשינה תועבה לפני, ואסיר אתהן כאשר ראיתי (יח' טז:ט-נ).

חז"ל פירשו שלא מעשי העבירות הם שגרמו להרס המקום, אלא ההסכמה בין כל תושבי העיר לעשות רע; ההכרזה והפרסום שכך הן הנורמות בעיר: "כך התנו אנשי סדם ביניהם. אמרו: כל אכסניא שהוא בא לכאן, יהיו בועלים אותו, ונוטלים את ממונו" (מדרש בראשית רבה, פרשה נ, ז). אדם בודד שנוהג בדרך שלילית זו או אחרת, זה כמובן רע וחמור, ו"אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז:כ). אך כשחברה מחליטה שזו דרכה, ושזאת המוסכמה המקובלת, זה חמור בהרבה. חברה המיוסדת על רוע ושלילה, כזו שמכריזה שהיא פוגעת באורחיה, ושהיא איננה תומכת ומסייעת חברתית לנזקקים ולחלשים – אין לה זכות קיום, ועל כן חרבה סדם.

הרב יצחק עראמה (עקידת יצחק - בראשית, פרשת וירא, שער כ), התנגד בחריפות רבה לניסיון שהיה בעירו לקבוע, שבמקום מסוים יהיה אפשר לעשות מעשים שליליים. לדבריו, ציבור איננו יכול להעניק

* הרב ד"ר יהודה זולדן הוא מפקח מרכז להוראת תלמוד ותושבע"פ בחינוך הדתי, ומרצה במדרשה לנשים באוניברסיטת בר-אילן.

אברהם בעל החסד ומרחיבו בעולם...
לסדום היתה שיטה מדינית של שנאת
החסד וקבעו על ידי זה הנהגה מסודרת.
אם כן מי שחלק עליהם אין די לו רק
בשליטת שיטתם, כי אם צריך להעמיד
שיטה משוכללת ראויה להנהגה מדינית
ע"פ דרכי החסד. וזאת היתה מדתו של
אברהם שתקן את החסד בדרך קבוע
ומסודר, כמו שנאמר עליו "אֲשֶׁר יֵצְוֶה
אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דְרָךְ ה'
לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט" (בר' יח:ט).

במקום אחר הדגיש הרא"ה קוק (אורות עמ'
קד) את הממד הציבורי-הלאומי שבהנהגת
חסד זו:

בראשית מטעו של העם הזה, אשר ידע
לקרוא בשם הרעיון הא-לוהי הברור
והטהור בעת השלטון הכביר של
האליליות בטומאתה פראותה, נתגלתה
השאיפה להקים צבור אנושי גדול אשר
ישמור את "דְרָךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה
וּמִשְׁפָּט" (בר' שם). למלואה של שאיפה
זו צריך דוקא, שצבור זה יהיה בעל
מדינה פוליטית וסוציאלית וכסא
ממלכה לאומית, ברום התרבות
האנושית, "עם חכם ונבון" ו"גוי גדול",
והאידיאה האלוקית המוחלטת מושלת
שמה ומחיה את העם ואת הארץ במאור
חיה.

השאיפה והקריאה מימי אברהם אבינו, העברי
הראשון, מראשית ההיווצרות של עם ישראל,
הייתה, שעם ישראל כאומה וכציבור יהיה
ריבון בארץ, שבה החברה כולה, בהרמוניה
ציבורית ולאומית, פועלת בדרכי ישר, בצדקה
ובחסד, ושואפת לתיקון העוולות הציבוריות
שהיו בעבר אצל אנשי סדום כאן בארץ
ישראל. אזור סדום וערי הכיכר צחיחים עד
היום "לא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח" (דב' כט:כב), עד
הימים שבהם יתממשו דברי הנביא: "סִדְּם
וּבְנוֹתֵיהֶם תִּשְׁבְּןָן לְקַדְמֹתָן" (יח' טז:נה)

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
הדף מופיע באינטרנט באתר המידע
של אוניברסיטת בר-אילן

בכתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>
כתובת המייל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

לזה דין עיר הנדחת, וחלילה לזרע קודש
שיכנסו במצודה רעה כזאת.

חטא סדום – חטא חמור בארץ ישראל

הרמב"ן דייק עוד וכתב, שהעונש החמור
לסדום היה בשל העובדה שחטא חמור זה
נעשה בארץ ישראל (פירושו לבר' יט:ה):

ועל דעת רבותינו (סנהדרין קט ע"א) היו
בהם כל מדות רעות, אבל נגמר דינם על
אותו העון מפני שלא החזיקו יד עני
ואביון, כי היו תדירים באותו עון יותר
מכולם, וגם כי כל העמים עושים צדקות
עם ריעיהם ועם ענייהם, לא היה בכל
הגוים כסדום לאכזריות. ודע, כי משפט
סדום היה למעלת ארץ ישראל, כי היא
מכלל נחלת ה' ואינה סובלת אנשי
תועבות, וכאשר תקיא את הגוי כלו
מפני תועבותם, הקדימה וקאתה את
העם הזה שהיו רעים מכולם לשמים
ולבריות. ושמו עליהם השמים והארץ,
והושחתה הארץ בלא רפואה לעולם,
מפני שבעבור טובה נתגאו, וראה
הקב"ה שיהיה לאות לבני מרי לישראל
העתידים לירשה כאשר התרה בהן
"גִּפְרִית וּמֶלַח שֶׁרָפָה כָּל אֶרֶץ לֹא תִזְרַע
וְלֹא תִצְמַח וְלֹא יֵעָלֶה בָּהּ כָּל עֵשֶׂב
כְּמִהְפַּכַת סֹדֶם וְעַמֹּרָה אֲדָמָה וְצִבְיִים
אֲשֶׁר הִפְּךָ ה' בְּאֶפֶס וּבְחַמְתוֹ" (דב'
כט:כב). כי יש באומות רעים וחטאים
מאד ולא עשה בהם ככה, אבל למעלת
הארץ הזאת היה הכל, כי שם היכל ה'.

לדברי רמב"ן, העונש החמור היה בגלל
האכזריות הגדולה והעבירות החמורות שנעשו
בארץ ישראל. אמנם הרמב"ן לא הדגיש את
הפן הציבורי-הקהילתי שבחטא, אך רמז שבכל
העמים מקובל לעשות צדקה וחסד עם עניים
וחלשים, אך "לא היה בכל הגוים כסדום
לאכזריות".

התיקון: עם שמצווה ועושה צדקה וחסד

אין זה מספיק רק להכחיד את אנשי סדום
ועמורה ולהחריב את המקום. יש ליצור
אלטרנטיבה. האלטרנטיבה החיובית הייתה
בגילוי של אברהם אבינו ובייעודו בעולם
בהקשר של צדקה וחסד: הקמת ציבור –
אומה, שמצווה לעשות צדקה וחסד.

כך הסביר זאת הרא"ה קוק (עין איה
ברכות ט, יב-ג):

יסוד אבדת סדום היה להעמיד בעולם
גודל ערך החסד, וכמה גדולה היא
ההשחתה של אבדן מדת החסד בעולם.
והנה ההיפך ממדת סדום ממש, היה